

poročila vseh zanimivosti, prav pa je, da naštejemo vsa »slavica«, ker so vsem udeležencem kongresa zgovorno pričala o starodavni tradiciji prevajalskega dela pri Slovanih (tudi prof. Martimort ga je omenjal v svojem predavanju). Razstavljeni so bili: 1. Rimski misal, tiskan v glagolici, prva izdaja: Venezia 12. januarja 1483 (kar je hkrati najstarejši tiskani primer prevoda rimske liturgične knjige); 2. Missale Romanum slavonico idiomate iussu Urbani VIII editum, Roma 1631; 3. Breviarium illiricum slavo-romanum, Venezia 1561; 4. Mali oficij »in lingua illirica«; 5. Rituale Romanum Urbani VIII iussu editum lingua illirica (= croata), Roma 1640. Razstavljeni so bili tudi večjezični obredniki drugih slovanskih narodov: češki iz leta 1586, poljski iz leta 1579 ter latinsko-poljsko-nemško-madžarski iz leta 1768. Posebna zanimivost je bil japonski obrednik tiskan 1605 in kitajski misal iz leta 1670.

Na drugi razstavi novih liturgičnih knjig je imela seveda Jugoslavija svoj lastni oddelek s slovenskim žepnim misalom ter hrvatskim velikim nedeljskim misalom. Razstavljeni so bili tudi obredniki v obeh jezikih, hrvatski lekcionar in slovenska knjiga z obredi velikega tedna, pa tudi nekaj manjših tiskov. Žal je iz pozabljivosti ostala doma na zunaj najlepša knjiga: slovenski lekcionar.

Drugi narodi so na tej razstavi pokazali lepo tiskane (ali tudi samo razmnožene) dvojezične misale, lepe lekcionarje, popolne brevije (nemški, francoski, angleški), note z novimi liturgičnimi spevi (nikjer namreč niso prevzeli samo gregorijanskih melodij, kot pri nas). Obljubljeno poslušanje posnetkov liturgičnega petja je pa bilo zaradi kratko odmerjenega časa skrženo na minimum med odmori — brez komentarja.

Marijan SMOLIK

LATINSKI JEZIK SAVREMENI PROBLEM CRKVE

Možda nitj jedan problem iz programa II. Vat. sabora nije pobudio takō široko interesiranje, kao daljnja sudbina latinskog jezika u crkvi.

Kako se radi o vrlo staroj praksi i disciplini zapadne crkve, nije čudo da su iznesena tako oprečna stanovišta. Dok konzervativci, radi časne tradicije latinskog jezika i zasluga u razvoju zapadnoevropske kulture iznose sentimentalne razloge za njegovu intaktibilnost dotle krajnji radikali zaboravljaju da se čak i u vanckrkvenom životu osjeća potreba internacionalnog jezika.

I pala je salamonska odluka. Saborski su se oci složili da riješenje donesu pokrajinske crkvene vlasti. Time su otvorena vrata. Posve je sigurno da će time negdje prije a negdje kasnije latinski jezik ući u svoju novu fazu službe crkvi.

Vjerujemo da je takovo rješenje najsretnije ne samo što je takova odluka odraz demokratičnosti nego što će se mnogo opreznije prići tom delikatnom problemu.

Već sama oprečnost stanovišta prema tom problemu govori da je problem kompleksniji nego li na prvi pogled izgleda.

Pojavu i ulogu latinskog jezika možemo promatrati s više aspekata, no faktore, koji su uvjetovali njegovu današnju poziciju, moramo promatrati paralelno, jer je i njihovo djelovanje bilo istovre-

meno premda ne uvijek istim intenzitetom, nego je u pojedinim periodima bio jače naglašen sad ovaj sad onaj faktor, jednom s jednog a drugi put s drugog aspekta.

Jedva da bi bilo moguće nabrojiti sve faktore koji su utjecali na pozicije latinskog jezika u historiji i danas, a još bi ih teže bilo sistematizirati jer su s nekog gledišta imali primarnu a s nekog sekundarnu ulogu i to ne jednako na cijelom području gdje je imao utjecaj.

Prva crkva služi se narodnim jezicima. Evanđelisti i apostoli pišu grčkim jezikom tadanjeg kulturnog svijeta, osim Mateja koji piše hebrejski. No već i latinski jezik dolazi na pozornicu, zato i Pilat piše, prema Ivanu, Kristovu krivicu na tri jezika hebrejski, latinski i grčki.

Ekspanziju rimskog carstva slijedi i latinski jezik. Jačanjem političke moći Rima raste ekonomska moć koja kao plodno tlo služi nastajanju nove kulture. Premda Rim svoju kulturu gradi na grčkim temeljima ipak se ne može s njim poistovjetiti a niti smatrati njenim nastavkom radi vlastitih elemenata koje su u nju unijeli. Baš zato i napuštaju jezik svojih grčkih učitelja. Sličnu sudbinu doživljava latinski jezik u 18. i 19. stoljeću buđenjem nacionalne svijesti i težnje za vlastitom nacionalnom afirmacijom.

Ipak politička moć Rima i njegova kultura sa latinskim jezikom nije uspjela potisnuti grčki jezik na istoku gdje je grčka kultura pustila svoje duboko korjenje. Čak bi se moglo reći da je grčka kultura bila važan faktor rascjepa rimskog carstva.

Crkva u to vrijeme ne favorizira niti grčki niti latinski zato se u isto vrijeme razvijaju paralelno obje liturgije i literatura na oba jezika. Prije raskola nije bilo jedinstvo jezika, a razlika u jeziku nije bila uzrok raskola.

Spomenimo još samo dolazak trećeg giganta na pozornicu povijesti crkve — Slavene i njihovog jezika.

Nije potrebno niti spominjati one manje jezične skupine i šarolikost obreda u razvoju kroz povijest i danas, pa da vidimo kako niti obred niti jezik nisu nikada bili vanjski znak jedinstva crkve. Prije bismo rekli da su neki neopravdano uzimali tu pojavu kao vanjski faktor podjelje. Dakako da ovdje imademo pred očima sve crkve bilo sjedinjene ili ne jer ako mislimo ekumenski onda nikoga ne smijemo isključiti. Latinski jezik bio je donekle znak jedinstva u zapadnoj crkvi, ali nije samo zapadna crkva Kristova. Ali i u zapadnoj crkvi imade više jezika, makar i u manjini. Tako barem naša glagoljica.

Uostalom za jedinstvo nije niti potreban zajednički govor osim jezika ljubavi. Ujedinjene nacije o tom sada niti ne pomišljaju. To je sporedno. Kao da vlada načelo ako želiš da te netko sluša govori mu jezikom koji razumije. Englezi, Irci, Amerikanci i drugi govore engleski, pa ipak taj jezik nije poseban znak jedinstva.

Istina je da bi latinski jezik u liturgiji bio procentualno dominantan i onda kad bi došlo do sjedinjenja svih kršćana, ali mu ta činjenica ne bi davala pravo da uživa posebne povlastice osobito ne na štetu drugih jezika.

Druga je stvar kada gledamo latinski jezik u odnosu na simbiozu zapadnoevropske kulture i kršćanstva. Sigurno je da je tu latinski jezik imao presudnu ulogu. Činjenica je i to da je ta kultura nadnacionalna i da je u naša vremena u neku ruku zajedničko dob-

ro cijelog čovječanstva. Uza sve to nema pravo ta kultura da jednostavno negira sve ostale kulture i da jednostavno traži njihov ustup u svoju korist. U svijetu je postojalo i postoji kulturâ i civilizacijâ koje po svojoj vrijednosti nisu zaostajale i ne zaostaju za rimskom i grčkom kulturom.

Vjerujemo da i danas evanđelje imade sposobnost da se nakalemi i da oplemeni svaku kulturu kao što se to dogodilo sa rimskom i grčkom.

Ekumenski duh mora zbrisati i posljednje tragove ljudskog elementa u crkvi cezaropapističkih ideja.

Neki su razlozi podvojenosti mišljenja o tom problemu psihološke naravi bilo subjektivni bilo objektivni.

Novi rezultati nauke i teoretske i praktične donijeli su potrebu za potpunom rekonstrukcijom naobrazbe.

Tako da imademo danas inteligenciju vrlo raznolikog obrazovanja. Dok je starija inteligencija primila obrazovanje školama manje više klasičnog smjera, danas sve više prevladava u školama specijalistički tip obrazovanja.

Dok se stara generacija divila hrabrosti Dedala i Ikara danas mladu generaciju interesiraju kozmonauti.

Staru su generaciju oduševljavali podvizi Odiseja, Eneja i njima sličnih u knjizi, današnju generaciju više uzbuđuju podvizi kauboja i gangstera u filmu.

Dok je staroj generaciji latinski jezik otvarao pogled u bogati svijet klasika, dotle danas mladu generaciju jedva klasici i interesiraju. Uostalom stara generacija nije baš niti imala velikog izbora dok je tehnika u naša vremena stvorila mogućnosti daleko šireg vidika u svijet djelatnosti ljudskog duha negoli je to bilo još pred relativno kratko vrijeme. Tako na pr. dnevne novine, časopisi, radio, televizija, automobili, avioni i dr.

Uostalom zar u svijetu nema i drugih kultura bilo živih bilo nestalih vjerojatno ne manje interesantnih negoli su rimska i grčka.

Pustimo po strani nostalgiju za klasicima. Veselimo se više da je i naše doba nešto dobroga stvorilo. Nadajmo se i tješimo da će i naše vrijeme ostati jednom klasično ako atomske bombe ne unište svaki trag naše kulture i civilizacije. Imajmo pred očima prvenstveno misao da mi želimo navjestiti svijetu evanđelje. To je naš prvotni cilj i za taj cilj moramo naći prikladna i savremena sredstva. Danas općenito pastoralisti smatraju da je liturgija osnovna i polazna točka svakog pastoralnog rada a i cilj kojem vodi naš pastoralni rad. Latinski jezik ne samo da nam neće u tome pomoći nego će nam biti čak i smetnja, jer ga danas više nitko ne razumije. Ne oblačimo misterij liturgije mistifikacijom nerazumljivosti tekstova. Pokažimo vjernicima unutrašnju ljepotu liturgije.

Znači li sve ovo da treba latinski jezik posve odbaciti. Dok esperantisti nastoje povezati svijet novim umjetnim jezikom, bilo bi u najmanju ruku nerazborito odbaciti jezik koji ne samo što imade svoju časnu tradiciju i praktičnu vrijednost s obzirom na teološku literaturu koja je na njemu napisana, nego i jer on posjeduje sve odlike da postane opet jezik znanstvenog svijeta.

Uostalom ne samo da nije moguć studij teologije bez njega nego i nekih drugih grana znanosti npr. medicina, farmacija i dr.

Za oživljavanje njegove funkcionalnosti bila bi potrebna temeljita reforma u nastavi latinskog jezika, no o tome govoriti nije svrha ovog članka.

Muren FRANJO

„EMBOLIZEM“ KLJUČ ZA RAZUMEVANJE „OČENAŠA“

Ko sva lani skupno z našim novim škofofom, velikim liturgičnim pionirjem med nami, dr. Pogačnikom potovala na liturgični tečaj v Zagreb, sem ga med drugim izpraševal tudi za spremembe, ki se nam obetajo v naši mašni liturgiji. »Moje mnenje je, da mašni obred vsaj od »Kanonu« do konca, tj. do »Ite Missa est«, ne bo pri novih spremembah, ki se nam v obilni meri obetajo, posebno po »Koncilu«, nič prizadet. Ostali, posebno gibljivi del, pa zna doživeti **velike**, tudi **stvarne** spremembe. Tako se dela mnogo na tem, kar je tudi že v osnutkih, da se bodo evangeljske - nedeljske perikope iz Nove zaveze tako porazdelile, da bo prišel v petih letih v glavnem evangelij vseh 4 Evangelistov na vrsto, seveda tako, da bo celo Jezusovo življenje jasno pred nami! In prav je tako. Poučni del sv. maše naj nam nudi tekom časa celega »Jezusa«, kakor sam ga kanon vsakokrat predstavlja v njegovem višku: **trpljenju** in **smrti!**« Tako dr. Pogačnik, ki mu je dano, da danes sam to na koncilu soustvarja, kar je tedaj napovedoval!

Da, »KANON«, ta čudovita umetnina sv. Duha, bo ostal neizpremenjen tudi po konciljskih reformah. Tudi organska **zgradba** kanona, ki sega po mnenju strokovnjakov prav v **apostolsko** dobo, to tirja. Po mnenju gotovih cerkvenih očetov, posebno tistih, ki po sv. Avguštinu in Sv. Ambrožu razlagajo tudi sv. mašo **simbolično**, ima vsak del kanona svoj globok pomen: Povzdigovanje Jezusa na križ povzdignejo, Očenaš — 7 Jezusovih besed na križu (7 prošenj!), lomljenje sv. hostije — njegovo prebodenje (na vzhodu še zdaj v spomin na to sv. kruh z našim prebadajo!), zavživanje - njegovo mistično smrt v srcih vernikov! Naj ta razlaga komu ugaja ali ne, dejstvo je, da vsaka evharistična daritev »nekrvavo ponazarja krvavo Jezusovo daritev na križu!«

Naš ljudski pisatelj † Ivan Zorec, veliki povestni kroičar naših stiških »Belih menihov«, nam je pred smrtjo napisal nekake »Confessiones« pod naslovom »Iz nižav in težav«. Na str. 173. nam je izpovedal: »Po temeljiti spovedi pri P. Lacku mi ta da za pokoro: Zmoli en sam očenaš, pa prav zbrano ga zmoli, besedo za besedo premisli, nobena, druga misel naj te med molitvijo ne moti!« In pisatelj, ki pač ni imel nikoli misala v rokah (bil je kasneje liberalec in bančni uradnik), malo dalje v svoji knjigi vzklika: »Ampak tista pokora, p. Lacko, tja v nebesa vam povem, da je še nisem opravil, kakor ste mi zabičali, prehuda je bila, ali je že kdo na svetu prav zmolil očenaš?« »O, ga je, g. Zorec«, bi mu sam p. Lacko odgovoril, če bi še živela in za njim mi z misalom v rokah, kadar ga prav molimo, z Jezusom pri sv. maši soizgovarjamo. Mi - Kristjani, kadarkoli z mašnikom »Po zveličavanih zapovedih opomnjeni in po božjem nauku **poučeni**« in to po posebnem dodatku, ki se strokovno tudi v naslovu naznačen »embolizem« (gr.) imenuje!